

OPENING BILONG SENTENARI YIA BILONG PITA TOROT (1912 – 2012)

7th JULY 2011

Tede namba 7 dei bilong mun July 2011, yumi bai statim ol selebresen long onaim Blessed Pita ToRot long opim dispela Jubili Yia long tingim 100 yia bonde bilong em.

Pita ToRot em i nambawan man bilong hia yet Papua New Guinea husat i kisim dispela mak oslem “Blessed” insait long Katolik Sios. Na Arsdaisies bilong Rabaul em i amamas tru bikos em man bilong dispela Arsdaisies yet.

Yumi olgeta i save olsem Blessed Pita ToRot i bin kamap martir bikos em i bin wok long strongim famili laif bai stap holi na i toktok strong long sakramen bilong marit. Em i mekim na mipela i bin makim bikpela astingting bilong ol dispela selebresen, tok bilong Jisas olsem, “Yupela wanwan i mas laikim tru ol arapela, long wankain pasin olsem mi bin laikim yupela” (Jon15:12). Em i stap ples klia tru olsem, sapos yumi laik bai laif bilong marit i stap gut na i strong, em i mas sindaun antap long pasin laikim arapela, em trupela laik pasin tru.

Bikpela as tingting tru bilong ol dispela selebresen, na bai karamapim 18 mun olgeta (statim tede 7th July 2011 igo inap long 30th Disemba 2012), em long “kamapim reniuel insait long Famili laif”. Dispela wok bai yumi mekim long rot bilong strongim ol “value” bilong Gutnius bai kamap olsem foundesen bilong Famili Laif na long kisim gutpela save moa long sakramen bilong marit, bai yumi ken luksave gut long en na respektim.

Insait long dispela 18 mun bai yumi mas lukluk gen insait long Daiesisen Pastoral Plen bilong yumi we i gat dispela visen olsem. ***“Ol papamama na pikinini i mas soim na kamapim piksa tru bilong God Triwan. Olsem na Katolik Famili bai kamap Sios bilong ples, we i gat trupela laik pasin i wok long kamapim klia astingting na ol “Values” bilong Kristen Famili Laif”.***

Bilong inapim dispela mission na kamap long mak bilong Daiesisen Pastrol Plen, bai long wanwan mun (bilong dispela Sentenari Yia), mipela bai givim aut wanpela topic – as tingting, bai yumi olgeta i ken wokim refleksen, meditesen na wok long en. Mipela i hop bai long taim yumi pinisim dispela Yia bilong Blessed Pita ToRot, em long 30 de bilong mun Disemba 2012, ol famili bilong yumi bai kamap liklik moa olsem Holi Famili bilong Nasaret, em pestode bilong ol bai yumi selebretim long dispela de yet, long yia 2012.

Long statim, mipela, ol Bishop bilong yupela i laik toktok long singaut o vokesen bilong “Famili Laif” na moa yet vokesen bilong “Laif bilong Marit”. Dispela vokesen i karamapim olgeta: Ol papamama na pikinini, na tu ol sosel institusen na Sios. Blessed Jon Pol II i bin tokaut olsem: ***“Wanem samting bai kamap yet bihain long ol manmeri hia long graun, i save go insait long rot bilong famili”*** (CF, N, 86). Emi bin tok tu olsem, ***“Nesen i save bihainim rot bilong famili”*** bai yumi tok olsem taim i kamap yet bihain bilong Papua New Guinea em i hangkamap long “Famili Laif” bilong pipel bilong em.

Long taim bipo, famili (na ol wanpisin o lain) wantaim kalsa bilong em yet na pasin tumbuna i bin givim ol strongpela rop bilong holim olgeta memba bilong em wantaim. Em i bin givim lo bai banisim ol pasin i bungim man na meri. Em i bin strongim gutpela wokbung wantaim na respekt namel long ol bikpela manmeri na ol yangpela pipel.

Famili em yet wantaim ol wan lain o wanpisin i bin givim strongpela helpim bai ol pikinini i gro na i stap wanbel insait long famili, na ples bilong ol.

Kamap bilong kainkain rot bilong kisim na givim infomesen na technology na tu ol wok kamap, niupela pasin bilong ol pipel i wok long go insait long ol taun, na tu wantaim hevi bilong i nogat planti wok i bin bringim pinis planti senis long kalsa na ol 'value' ol bilong ol tumbuna i wok long bruk daun. Olgeta samting hia i pas tu long famili laif na moa yet, Marit.

Planti taim yumi save harim ol pipel i save askim: Wanem samting i wok long kamap nau long ol famili bilong yumi? Marit em i wanem samting? Wanem samting i narakain long 'marit bilong tumbuna' na 'marit insait long Sios?' Bai yumi redim ol yang pela pipel long marit oslem wanem? Wanem ol 'responsibility' bilong ol papamama i go long ol pikinini bilong ol? Sios inap mekim wanem ol samting long helpim ol famili bilong yumi, bai ol i kamap ol trupela Kristen famili?

Bihainim yet singaut bilong Apostolik tokskul (Exhortation) Familiaris Consortio, i gat tok olsem: “Man husat i holim wok insait long Daiesis bilong lukautim ol sipsip oslem Famili, em Bishop yet. Olsem Pastor (Wasman) na Papa, em i mas lukluk gut long lukautim wari bilong ol famili olsem hap bilong Pastoral lukaut bilong em. Em i mas gat interes long en, em i mas soim em i “Kia”, na i givim taim, na painim ol wok manmeri na ol risos, tasol moa yet, em i mas givim sapot long ol famili na ol dispela lain insait long ol opis bilong Daiesis, husat i helpim em long givim pastoral lukaut long ol famili”. (FC, n. 73).

Mipela i luksave long dispela wok bilong mipela na olsem mipela i laik givim sampela point bilong refleksen long ol sampela hevi i pas long ol famili na famili laif. Bikos mipela i pilim olsem singaut igo long famili na marit tede, emi mas gat spiritual reniuel statim long wanwan Katolik, long sait bilong famili, peris na Daiesis.

1. Plen bilong God long Marit na Famili

God i bin mekim kamapim man olsem piksa bilong em yet. Long taim em i bin kamapim man, bikos emi laikim tumas long mekim olsem, God i bin singautim man tu bai em i kamap *man bilong laik pasin*. God i bin putim dispela singaut long hat bilong man na meri na olsem i givim ol tu long strong na responsibility, long laik pasin tru na komunio.

Olsem na bai yumi ken tok, laik pasin tru emi nambawan singaut bilong ol manmeri na i pas tru long laif bilong ol. Dispela laik pasin i karamapim tu bodi bilong man na dispela bodi, God i mekim, bai em i serim spiritual laik pasin. “Olsem tasol, pas wantaim bilong man na meri husat i givim ol yet long ol wok bilong marit na ol arapel wok bilong tupela yet insait long marit, emi no samting bilong bodi tasol. Nogat.

Em i pas tru long insait bilong laif bilong tupela oslem man na meri. Dispela bung wantaim bilong bodi na spirit bilong man na meri bai stap klia tru sapos emi hap bilong laik pasin tru, we man na meri i givim tupela yet, wanpela igo long arapela, inap long taim bilong dai. Dispela pasin bilong givim ol yet olgeta, bai kamap tok giaman sapos em ino stap olsem mak na frut bilong dispela pasin yet we man o meri olgeta wantaim olgeta samting bilong laif hia long graun i stap wantaim tede. Sapos man o meri i holim bek wanpela samting o em bai givim tingting yet long sampela taim bihain, em bai soim olsem em ino inap givim em yet olgeta.

'Ples' tasol we dispela pasin bilong man o meri i givim em yet olgeta tru, na i kamap tru, em long marit. Em kontrak bilong laik pasin tru, we man na meri i gat fridom long makim olsem laif em i laik bihainim. Na we man na meri i tokorait long stap klostu tru

insait long komuniti bilong laif na laik pasin bihainim laik bilong God yet. Insait tasol long dispela lait, bai laik pasin tru i soim klia mining bilong en”(FC 11)

2. Wok redi bilong Marit.

Sapos yumi “serious” long kisim ol dispela tok antap hia, em i stap klia olsem yumi mas redim gut marit. Long wanem Sios na sosaiti long PNG em i hangkamap moa yet long gutpela famili laif. Sapos famili laif i bruk daun, nesen tu bai brukdaun, na yumi wok long lukim pinis ol mak bilong dispela brukdaun. “*Dispela i givim bikpela wok long ol Kristen husat i go insait long kontrak bilong marit, na bai mas gat gutpela skul bilong redim ol man meri ol i laik kisim sakramen bilong marit*”(EIO 45).

‘Trupela laik’ emi astru bilong gutpela laif insait long marit. Sapos ol pipel ino sindaunim marit bilong ol antap long trupela laik, bai yumi go het long painim olsem ol marit na famili laif ino stap strong. Sori tru, planti taim nau, yumi lukim man na meri i kamap papamama pastaim long marit na tupela i stap wantaim pinis pastaim long sakramen bilong marit. Yumi gat ol “marit” husat i stap tasol na ol ino kisim ol grasia bilong sakramen bilong marit. Dispela em ino stretpela rot bilong statim nupela famili.

Santu Pol i autim tok bilong stretim olsem: “*Sapos God i helpim yumi, orait husat bai birua long yumi?*” (Rom 8:31). Tasol bai wanem samting i kamap sapos God ino helpim yumi na grasia bilong sakramen ino stap wantaim yumi? Ating dispela en i wanpela long ol asua bilong planti famili i bruk? **“Yumi olgeta i gat nid long wokim planti moa wok long redim marit”**, moa yet long helpim ol pipel long kisim sakramen bilong marit. Ol Bishop bilong Papua New Guinea na Solomon Ailans i bin tokaut olsem long Pastoral Leta bilong ol long 2009. Ol peris pris bilong yumi imas go pas long despela wok.

Olsem na:

- a) ***Yumi mas mekim wok bilong redim gut ol yangpela pipel bai oli redi long marit na famili laif***, moa yet yumi mas helpim ol long kisim gutpela save long **“trupela astru bilong laik pasin”**.

Hap tok “laikim” em yumi save yusim planti na yumi no save yusim gut tu. Yumi save harim ol i save singsing long en long planti “Love songs”, yumi save ridim long ol kainkain buk na insait long taun, yumi lukim ol i soim long ol piksa (Movie). Sori tru olsem, planti taim samting yumi harim, ridim o lukim long piksa, em ino dispela laik tru, em i narapela samting yet. Em i pasin selfis, pasin gridi, na mangal nogut tu.

Laik tru i singautim yumi long wari long narapela bai em i stap gut na ino tumas long inapim laik bilong yumi yet. Santu Pol i tok klia long dispela pasin bilong laik tru o paisn bilong givim bel olsem: “*Man i save givim bel bilong em long ol arapela, em ino save kros kwik na bekim pasin nogut ol i mekim long em. Nogat. Emi save mekim gutpela pasin long olgeta man. Em ino save bel nogut long ol man i gat planti samting. Em ino save liptimapim nem bilong em yet. Em ino save hambak na em ino save bikhet nabaut. Em ino save tingting tumas long em yet. Em ino save belhat kwik. Emi no save tingim rong ol i mekim long em. Em ino save amamas long pasin ino stret. Nogat. Em i save amamas long stretpela pasin. Man i save givim bel bilong em long ol arapela, em ino save larim wanpela samting i daunim em*”. (1Kor13).

Na Jisas i bin givim gutpela tok klia long laik pasin, taim em i bin tok: “Sapos wanpela man i laikim tumas ol pren bilong em na i lusim laif bilong em yet

bilong helpim ol, orait dispela pasin bilong laikim ol arapela i winim tru ol arapela pasin bilong laikim ol arapela man meri “(Jon 15:13). Bai dispela graun na famili laif bai stap gutpela moa yet, sapos wanwan marit man i stap redi long lusim laif bilong em yet long helpim meri bilong em. Na wanwan marit meri bai stap redi long lusim laif bilong em long helpim man bilong em. Na sapos ol papamama i stap redi long lusim tu laif bilong ol long helpim ol pikinini bilong ol na ol pikinini bai mekim olsem tu long helpim ol papa mama bilong ol!

- b) **Yumi mas helpim ol yangpela bai ol i kisim gutpela save long ol yet olsem ol i man o meri na ol i noken lusim ol gutpela kastam na pasin tumbuna.** Long stat bilong dispela Sentinari Selebresen bilong onaim Blessed Pita ToRot, mipela ol bishop bilong yupela, i laik toktok stret wantaim yupela ol yangpela manmeri bilong Arsdaiesis:

Dia ol yangpela pipel, mipela i askim bai yupela i lukluk gut long pasin bilong tambuim bodi bilong yupela yet, olsem em i naispela tru. Em bai helpim yupela long respektim yupela yet olsem ol man o meri. Pasin bilong stap klin na stap olsem man o meri ino marit em ino nogut o i pasim yupela long wanpela samting. Nogat tru. Em i olsem presen o singaut i kam long Bikpela long laiki em na poro bilong yu tu. Em bai strongim respekt bilong yupela long bodi bilong yupela yet na bai helpim long givim gutpela mining long bodi bilong yupela. Dispela i karamapim wok bilong kontrolim yupela yet wanwan, na i helpim long stiaim dispela ol laik bilong bodi, bai givim sevis long laik pasin tru na long kamapim yu olsem man o meri bihain taim. Taim yu wok long slip wantaim poro bilong yu paslain long marit, yu wok long pinisim laik bilong yu yet na yu no helpim arapela. Noken larim wanpela man o meri i giamanim yu long tingting olsem, yu no inap long kontrolim yu yet.

Singaut bilong stap Virgo o stap gut na bihainim klinpela laif pastaim long marit (na long stap gut tru insait long marit), em i olsem salens bilong Sios i go long yupela. Sios i salensim yupela long bihainim rot, ino planti manmeri i save wokabaut long en, na tu em rot ino wanbel wantaim long ol prektis bilong kalsa na pasin. Tasol em i wanpela rot tasol, yupela i mas bihainim sapos yupela i laik bai yupela i gat ol gutpela famili bihain taim. Na bilong lukautim yupela yet long ol STD na HIV/AIDS.

Dispela em singaut i go long olgeta yangpela pipel, tasol mipela i laik toktok long yupela ol yangpela tisa na ol ners. Em bikos long ol bikpela wok yupela i holim insait long ol komuniti bilong yumi, long ol skul na health center. Mipela i singautim yupela bilong stap olsem ol ‘role-models’ na bilong go pas long kamapim ol nupela na gutpela senis long laif stail bilong ol pipel.

3. Marit, em singaut bilong kamap holi

Wanwan man o meri husat i bin kisim baptais pinis, i gat dispela singaut long kamap holi, maski long wanem kain vokesen emi gat long laif. Dispela em i tru long ol pris, ol religis man na meri na ol pipel husat i gat singaut long marit. Taim man na meri i komitim ol yet long sakramen bilong marit, bai oli laikim tupela yet wankain oslem Jisas i laikim tru Sios bilong em. Tupela wantaim i wokabaut long rot bilong kamap holi na bilong stap stretpela man na meri tru.

Long kamapim wok bilong mekim famili laif bai stap holi, yumi nidim pre. Psalm 127 i tok: “*Sapos bikpela ino wokim haus, ol kamda i wok nating*”. Yumi no inap long wokim

famili sapos yumi lustingting long God. **Famili ino tingim God, em famili inogat laik pasin insait long en.** Em i bikpela samting tru long putim God bai stap namel tru long famili laif bilong yumi. Long dispela tingting, Pop Benedict XVI I singautim ol wanwan famili bai “**ol i mas gat Baibel, na ol i mas putim long wanpela gutpela ples insait long haus na oli yusim long ridim na long pre**” (Verbum Domini, 85).

Mipela tu i laik bai mipela i bungim tok bilong mipela wantaim long tok Pop Pol VI i bin autim igo long ol papamama long wanpela “General Audience” i bin kamap long 11 August 1976: “*Ol mama, yupela i save skulim ol pikinini bilong yupela tu long ol kristen pre, o nogat?. Yupela i save redim ol tu long kisim ol sakramen, em ol i kisim taim ol i yangpela yet, olsem konpesio, komunio na konpirmasio? Yupela i save skulim ol tu bai oli tingting long pen bilong Kraiss, taim ol i sik, na singautim helpim bilong Santu Virgo Maria na ol Santu? Yupela i save kolim rosary wantaim oslem famili tu? Na yupela ol papa, yupela i save pre wantaim ol pikinini bilong yupela long sampela taim? Eksample bilong yupela long autim tok tru long tingting na long wok, na yupela i bungim wantaim long pre bilong yupela wantaim, em i wanpela skul bilong laif, em i kamap olsem wanpela bikpela mak bilong lotu*”

4. Ol sevis insait long Daiesis

Ol wok bilong lukluk long famili na famili laif, bikpela wok bilong redim gut ol pipel bilong marit, wok bilong lukautim gut ol narapela wari i karampim famili, em i singautim hatwok na wok bung wantaim bilong olgeta manmeri: **famili yet, skul, Sios na ol lain bilong gaiman.**

Arsdaiesis bilong Rabaul igat ol dispela sevis:

- “**Famili laif Apostolate**” Bod. Mr. Joseph Nuabi em i siaman bilong dispela Bod na Co-ordineta yet em, Mrs. Rosemary Valute, husat igat ol sampela gutpela marit manmeri i helpim em long wok. Wanpela long ol “Goal’s statemens” bilong Daiesisan Pastoral Plen i tok, “**ol peris i kamapim ol famili core grup**”. Ol dispela grup insait long peris wantaim peris pris i mas ogenaism ol wok bilong mekim bai ol famili i gro, na ol i mas givim han long ol dispela famili i wok long bungim hevi na helpim ol dispela lain husat i stap long ‘ol marit ino stret’.
- **Marriage Tribunal** (Kot bilong marit) Fr. Francis Meli igo pas long dispela opis na em i gat wok bilong lukluk long ol marit ino gutpela, long painimaut sapos inap long brukim marit bikos ino bin stret long stat bilong en. Hia mipela i laik askim ol peris pris bai oli ken wok moa long helpim ol man meri i laik stretim marit long go long dispela ofis. Moa yet ol lain husat i laik pinisim marit oli stap long en na ino moa inap wok gut nau. Ol pris tu i mas helpim ol dispela marit husat i gat hevi tasol ol ino nidim long go long dispela ofis.

Pinis,

Ol i save tok olsem, famili ino wok bung wantaim, em famili igat ol hevi. Mipela i bilip moa yet oslem, dispela tok ino tru. Wanwan famili i save bungim kainkain hevi long wanwan taim. Ol dispela hevi ino save mekim bai ol famili ino inap wok bung wantaim. **Famili ino save wokbung, em famili husat ino save toktok long ol hevi bilong ol yet wanwan.** Mipela i singaut long ol papamama, ol pikinini ol brata susa bai ol i mas strongim bel na painim taim long sindaun na toktok long ol hevi bilong ol. Taim komunikesen na tok bung i stop insait long famili, laik pasin i stat long go aut na i ken lus olgeta.

Mipela i laik strongim bel bilong ol dispela famili husat i gat ol blessing bilong stap isi na stap gut wantaim, long go het long wokabaut bilong ol wantaim helpim, na grasia bilong God, bai oli serim blessing bilong ol wantaim ol arapela.

Mipela i laik tok tu long ol dispela marit na ol famili husat i bungim ol hevi long painim helpim. Tingim olsem, insait long peris na insait long Arsdaiesis bai yu ken painim ol pipel husat i stap redi tasol long helpim yupela.

Sori tru olsem, insait long ol Katolik komuniti bilong yumi igat tu ol lain husat i bin traim hat long sevim nambawan marit bilong ol na ol poro bilong ol i bin lusim ol. Na tu i gat ol lain husat i bin bagarapim marit bilong ol yet. Na i gat ol lain husat i bin go insait long nambatu marit. Bai yumi mekim wanem? Bai yumi helpim ol olsem wanem?

Yes, em i tru olsem ol dispela lain pipel husat i bin stap long sakramen bilong marit bipo, na nau ol i go insait gen long nambatu marit, em ol ino inap kisim komunio bilong Yukaris. Em bikos laif bilong ol ino stret na ino wanbel wantaim dispela laik tru i stap namel long Kraisis na Sios na i kamap ples klia long Yukaris. Tasol, **“Sios ino inap lustingting long ol” (FC.n.84).**

Blessed Jon Pol II i bin raitim olsem: *“Mi singaut strong long ol Pastor na ol komuniti bilong ol bilip manmeri long helpim ol pipel i stap long bruk marit, na lukautim ol gut, bai ol ino ken ting olsem ol i stap long we pinis long Sios. Bikos long Baptais, ol i ken na ol i mas serim laif bilong Sios. Strongim ol bai oli harim oltaim Tok bilong God, na long kam long sakrifais bilong Misa, ol i mas stap strong long pre, givim kontribusen bilong ol long ol wok marmari, na wok wantaim komuniti long kamapim jastis, na long skulim ol pikinini bilong ol long bilip. Kamapim spirit na prektis bilong penans na olsem bai oli ken singautim grasia bilong God long wanwan de. Sios i mas pre long ol, strongim bel bilong ol na soim em yet long ol, olsem Mama, bilong marmari na olsem bai strongim bilip na hop bilong ol” (FC.n.84)*

Mipela i singautim helpim bilong Famili bilong Nasaret na bilong Blessed Pita ToRot igo antap long ol famili bilong Arsdaiosos bilong Rabaul: Ol lapun pupu, papa mama, ol pikinini, ol bratasusa, ol yangpela na ol lapun, ol lain i sik na ol i stap wanpis na ol lain husat i stap longwe long ples.

Bikpela Jisas, yu bin singautim nem bilong mipela wanwan long stap insait long komunio bilong laik pasin na pasin holi na bilong kamap memba bilong bikpela famili bilong ol pikinini bilong God Salim mipela i go bilong soim laif bilong yu na givim paia bilong spirit bilong yu long laif i sindaun antap long Gutnius.

Virgo, holi tru, yu bin stap “wokmeri bilong Bikpela” pulimapim olgeta memba bilong ol famili bilong mipela wantaim pasin bilong tok tenkyu na strongim mipela long dispela wokesen na misin. Givim ol long strong bai ol i ken givim sevis long God na laikim wanpela na arapela.

Santu Josep yu bin stap wokman bilong Jisas na Maria, mekim bai strong bilong spirit bilong yu na trast bilong yu long God, i givim strong long ol man bilong mipela, ol papa bilong ol famili na ol lida bilong sosaiti, bai ol i save long winim ol hevi ol i bungim long wokim gut misin bilong ol.

Santu Famili bilong Nasaret, askim God long givim ol blessing bilong em long ol famili bilong mipela,

*bai ol i givim gutpela ansa long vokesen na misin bilong ol,
long kamapim kingdom bilong tok i tru na laik pasin tru,
bihainim laik bilong God, na long glori bilong Em. Amen.*

+ Karl Hesse, MSC

Archbishop bilong Rabaul

+ Francesco Panfilo, SDB

Co-adjutor Archbishop

+ John Doaninoel, SM

Auxiliary Bishop